

Asia: VN/12900/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan näkemykset sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Lausunnonlle lähetetyn hallituksen esityksen tavoitteeksi on asetettu ratkaisujen löytäminen sosiaalityöntekijäpulaan. Lakiesitysluonnoksella ehdotetaan muutettavaksi tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävässä toimimisen edellytyksiä siten, että sosiaalityöntekijän ammattiin opiskelevan lisäksi sosiaalityöntekijän tehtävissä voisi toimia myös henkilö, joka olisi suorittanut soveltuvan sosiaalialan korkeakoulututkinnon, johon olisi sisältynyt tai jonka lisäksi olisi suoritettu hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelu tai henkilö, jolla olisi soveltuva sosiaalialan korkeakoulututkinto ja sosiaalityön perus- ja aineopintojen lisäksi käytännön kokemus ja ammattitaito.

Lapin yliopisto pitää hallituksen esitystä epätarkoituksenmukaisena, eikä kannata sitä. Esitys on vastoin sosiaalihuollon asiakkaiden oikeutta laadukkaaseen ja turvalliseen sosiaalityöhön ja sosiaalipalveluihin. Se on yhteiskunnallisesti kestävä ja välttämätön väheksyen sosiaalihuollon asiakkaita ja sosiaalihuollossa tehtyä korkeatasoista asiantuntijatyötä, jonka lisäksi se on myös koulutuspoliittisesti arvioiden lyhytnäköinen ja ristiriitainen. Sosiaalityöntekijöiden ohella työvoimapulaa on myös monista muista sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista, kuten esimerkiksi lääkäreistä, sairaanhoitajista ja psykologeista. Näiden ammattiryhmien osalta työvoiman saatavuuteen liittyviä kysymyksiä ei ole ratkottu ammatissa tilapäisesti toimimisen koulutusedellytyksiä polkemalla. Sosiaalityöntekijöiden osalta tämä on kuitenkin katsottu tarkoituksenmukaiseksi ratkaisuksi, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä erityisesti, kun huomioidaan sosiaalityöntekijän työn luonne ja vaativuus. Sosiaalityöntekijän tulee tuntea ja hallita monimutkaistuva toimintaympäristö, kansainväliset sopimukset, perusoikeussäätely, alan substanssilainsäädäntö ja riskit sosiaalisten huolten prosessinomaiseen kasautumiseen. Sosiaalityön interventioilla puututaan ihmisen perustavaa laatua oleviin oikeuksiin (itsemääräämisoikeus ja perhe-elämän suoja), mikä tekee sosiaalityöstä eettisesti vaativaa yhteiskunnallista työtä. Sosiaalityöntekijät käyttävät työsssänsä merkittävää julkista valtaa. Päätöksentekoon sisältyvä harkintavallan käyttö edellyttää sosiaalityöntekijältä laaja-alaista yliopistollisiin opintoihin perustuvaa osaamisperustaa.

Hyväksyttävänä ei voida pitää myöskään sitä, että sosiaalityöntekijän sijaistamisen kelpoisuutta on lähdetty madaltamaan samanaikaisesti, kun meneillään on pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan kirjattu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölainsäädännön kokonaisuudistus. Lapin yliopisto pitää tätä ongelmallisena. Lisäksi tämän myötä lausunnoille nyt ehdotetun sääntelyn vaikutukset voivat jäädä varsin lyhytaikaisiksi, jolloin lyhyellä aikavälillä tapahtuvat muutokset sijaisten koulutusedellytyksistä sekoittaisivat vain turhaan muutoinkin kuormittunutta tilannetta hyvinvointialueilla. Riskinä on myös, että sosiaalityön tutkinto-opiskelijoiden motivaatio suorittaa opinnot loppuun ja saada laillistus sosiaalityöntekijän tehtävään heikkenee merkittävästi nykyisestä tilanteesta. Olisi alan kannalta epätoivottua, että vuosi sitten tarkentuneen lain tulkinnan myötä syntynyt myönteinen kehitys tältä osin vaarantuisi epätarkoituksenmukaisella tavalla. Lain muuttamisen sijasta olisi parempi arvioida rauhassa sosiaalityöntekijöiden ja sijaisten saatavuutta pidemmällä aikavälillä, ja tehdä tarvittavat lakimuutokset aikaisintaan sote-ammattihenkilölakien kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Lapin yliopisto haluaa painottaa, että lakiesitys ei – toisin kuin siinä esitetään – tuota ratkaisuja sosiaalityöntekijäpulaan kuin korkeintaan hyvin lyhyellä aikavälillä. Sosiaalityöntekijäpulan ratkaiseminen edellyttäisi merkittäviä toimia sosiaalityön työoloissa, työhyvinvoinnissa, palkkauksessa ja johtamisessa olevien ongelmakohtien ratkaisemiseksi sen sijaan, että madalletaan alalla sijaisena toimivien koulutusedellytyksiä asiakasturvallisuutta vaarantaen. Tarvittava määrä laillistettuja sosiaalityöntekijöitä olisi kuitenkin saatavissa ilman tarvetta muuttaa lakia.

Hyvinvointialueiden raportoimien tietojen mukaan sosiaalityöntekijöiden saatavuus heikkeni olennaisesti sen jälkeen, kun Valvira kesällä 2023 selkeytti tulkintaansa tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimimisen edellytyksistä. Tämä johtui siitä, että Valvira alkoi valvoa ammattihenkilölain 12 §:ään kirjattua koulutusvaatimusta aiempaa selkeämmin ja tarkemmin. Lain nykyisen valvontakäytännön mukaisesti sosiaalityöntekijän sijaisena saa toimia enintään vuoden ajan sellainen yliopiston sosiaalityön tutkinto-opiskelija, joka on hyväksytysti suorittanut sosiaalityön aineopinnot ja käytännön harjoittelun.

Lapin yliopisto pitää tärkeänä tuoda esille, että Valviran täsmentynyt tulkinta on näkynyt kaikissa yliopistoissa opiskelijoiden selvänä pyrkimyksenä saada toisinaan jopa vuosia keskeneräisenä olleet yliopisto-opinnot loppuun. Lapin yliopistossa tämä alkoi näkyä jo heti syyslukukaudella 2023, jolloin opiskelijat tarvitsivat ohjausta keskeneräisiin opintoihinsa ja erityisesti pro gradu -tutkielmaan. Yliopisto perusti uusia tutkielmaseminaareja, kun uusia ilmoittautuneita opiskelijoita oli niin paljon. Jo vuonna 2023 Lapin yliopistosta valmistui edellisvuotta jonkin verran enemmän yhteiskuntatieteiden maistereita sosiaalityön maistereita. Tämä myönteinen kehitys on jatkunut myös vuonna 2024, sillä alkuvuoden aikana yliopistosta on valmistunut jo enemmän maistereita kuin koko edellisenä vuonna yhteensä. Edelleen on odotettavissa, että myönteinen kehitys valmistuneissa jatkuu edelleen tulevien vuosien aikana huomioiden myös vuosina 2020–2022 tehdyt sosiaalityön koulutuslaajennukset. Yliopistosta valmistuneiden kasvanut määrä on näkynyt myös Valviran ratkaisemien sosiaalityöntekijöiden laillistushakemusten kasvaneina määrinä.

Hallituksen esitysluonnoksen tavoitteena on mahdollistaa sosiaalityöntekijän sijaisuuksissa toimiminen sellaisille henkilöille, jotka ovat suorittaneet sosiaalityön aineopinnot, mutta eivät ole sosiaalityön tutkinto-opiskelijoita yliopistoissa. Lapin yliopisto pitää tärkeänä tämän osalta huomata, että suurin osa hallituksen esityksessä tarkoitetuista henkilöistä on sellaisia, jotka ovat kyllä hakeneet tutkinto-oikeutta yliopistoon, mutta eivät ole onnistuneet saamaan opiskelupaikkaa yliopistoon maisteriväylän ollessa erittäin kilpailtu hakukohde. Joka vuosi hakijoita on paljon enemmän kuin aloituspaikkoja on tarjolla. Tämä lakiesitys ei tule poistamaan aloituspaikkojen

riittävyteen liittyviä ongelmia, vaan jatkossakin osa sosiaalityön aineopinnot suorittaneista tulee jäämään ilman opiskelupaikkaa. Näin ollen voidaan pitää hyvin ongelmallisena sitä, että sijaisina halutaan käyttää sellaisia henkilöitä, joilla ei ole opinto-oikeuden puolesta mahdollisuutta valmistua ammattiin.

Henkilöstön suuri vaihtuvuus on aina vakava riski palvelujen laadulle, asiakasturvallisuudelle ja osaamiselle. Työntekijän vaihtuminen ja lyhyet työsuhteet mahdollistavat huonosti luottamuksen rakentumista asiakkaan ja työntekijän välille, mikä vaarantaa työn jatkuvuutta ja heikentää työn vaikuttavuutta. Hyvinvointialueiden tulisikin hyödyntää kaikki mahdolliset käytettävissä olevat keinot vakituisten ja pätevien työntekijöiden rekrytoimiseksi. Sosiaalityöntekijöitä nimittäin on riittävästi saatavilla: Valviran sosiaalihuollon ammattihenkilöiden keskusrekisterissä on noin 8 200 alle 65-vuotiasta sosiaalityöntekijää ja hyvinvointialueilla on noin 5 000 sosiaalityöntekijän tehtävää. Luvut osoittavat, että merkittävä osa sosiaalityöntekijöiksi laillistetuista työskentelee hyvinvointialueiden ulkopuolella. Ongelmallisena voidaan pitää sitä, että vaikka lakiesityksessä onkin todettu sosiaalityön veto- ja pitovoimakysymykset alan keskeisiksi haasteiksi, ne jäävät kuitenkin lähinnä toteamisen tasolle. Lakiesityksessä ei ole kuvattu lainkaan, millä tavoin hyvinvointialueet ovat tähän mennessä pyrkineet ratkaisemaan työntekijöiden saatavuutta. Tätä voi pitää vakavana puutteena, joka heikentää merkittävästi esityksen uskottavuutta.

Sosiaalityöntekijöiden saatavuutta parantaisi merkittävästi sosiaalityöntekijöiden työolojen ja työskentelyedellytysten kehittäminen. Sosiaalityöntekijän ammatti on sosiaalihuollon ainoa ammatti, jonka koulutusvaatimuksena ovat yliopistossa suoritettavat sosiaalityön opinnot ja maisterin tutkinto. Tämä tarkoittaa vastuuta sosiaalihuollon tutkimusperustaisesta kehittämisestä ja rakenteellisesta sosiaalityöstä. Hyvinvointialueiden työntekijöille tarvitaan selkeät näkymät urapolkujen ja tehtävärakenteiden (erikoissosiaalityöntekijä) osalta, jotta työntekijät pääsevät hyödyntämään heillä olevaa osaamista täysmääräisesti. Lisäksi hyvinvointialueille tarvitaan yliopistojen ja hyvinvointialueiden ns. kaksoistehtäviä, jolloin saadaan paras mahdollinen hyöty käytännön, koulutuksen ja tutkimuksen tiiviistä yhteistyöstä. Nämä toimenpiteet tukisivat osaamisen heikentämisen sijasta osaamisen vahvistamista terveydenhuollon käytäntöjä vastaavalla tavalla.

Alla yksityiskohtaisia huomioita lakiesitykseen, jotka on syytä huomioida hallituksen esityksen jatkovalmistelussa:

Pykäläehdotuksessa on ongelmallista, että se jättää avoimeksi sen, mitä pykälään kirjattu aikamääre ”enintään vuoden ajan” tarkoittaa. Lakiesityksen perusteluissa todetaan, ettei tarkoituksena ole muuttaa voimassaolevaa sääntelyä tältä osin, mutta Lapin yliopisto pitää perusteltuna, että lakiesityksessä erittäin selkeästi määriteltäisiin se, että vuoden aikarajauksella tarkoitetaan yhteenlaskettua työskentelyaikaa sosiaalityöntekijänä ennen valmistumista ja laillistamista sosiaalityöntekijäksi. Yliopisto tähdentää, että kyseessä on erittäin keskeinen osa lakiehdotusta ja että ammattihenkilölain voimaantulon jälkeen 12 §:ään sisältyvä aikarajaus on aiheuttanut tulkintahaasteita. Pykälään sisältyvän aikarajauksen on tarpeen tosiasiallisesti varmistaa se, että kyse on tilapäisestä opintojen aikaisesta työskentelystä, mikä loisi kannustimia valmistumiselle ja varmistaisi pätevien ja pysyvien työntekijän saatavuutta pitkällä aikavälillä.

Pykälän ehdotetun muotoilun mukaan sosiaalityöntekijän tehtävissä voisi tutkinto-opiskelijan lisäksi toimia myös henkilö, joka on suorittanut sosiaalityön aineopintojen lisäksi aiemmassa vaiheessa ”soveltuvan sosiaalialan korkeakoulututkinnon”. On ongelmallista, että pykälässä ei näin ollen siis määriteltäisi tarkasti taustakoulutusta, vaan siihen liittyvä harkinta jäisi viime kädessä työnantajan vastuulle. Lisäksi pykälän muotoilu voi pitää ongelmallisena, koska yliopistojen koulutusten ja tutkintojen näkökulmasta muotoilu ”sosiaalialan korkeakoulututkinto” on epätasainen.

Yliopistoissa koulutuksista käytettyjä käsitteitä ovat mm. yhteiskuntatieteet ja sosiaalitieteet, mutta ei sosiaaliala. Pykälän perusteluista käy esille, että soveltuvalle tutkinnolla tarkoitettaisiin esimerkiksi ammattikorkeakoulujen sosionomi (AMK) -tutkintoa tai yliopistotutkintoa, joka on tehty yhteiskuntapolitiikan, sosiaalipolitiikan, sosiologian tai sosiaalipsykologian pääaineissa. Lapin yliopisto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu muotoilu väljentää merkittävästi aiempaa ennen kesää 2023 voimassa ollutta tutkintakäytäntöä. Aiemmin sovellettu ”pääasiassa” on korvautunut muotoilulla ”esimerkiksi”, joka jättää työnantajille huomattavasti enemmän vapautta soveltuvan koulutuksen arviointiin. Lisäksi muotoilussa ei myöskään oteta kantaa tutkinnon tasoon, sillä aiemmassa kesään 2023 voimassa olleessa Valviran tulkintaohjeistuksessa yliopistossa suoritettun tutkinnon piti olla ylempi yliopistollinen tutkinto. Lapin yliopisto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että lakiesityksessä annetaan virheellisesti ymmärtää, että ”mahdollisina tilapäisinä sosiaalityöntekijänä toimivien joukko laajenisi ja joukon rajat selkeytyisivät” (s. 27). Päinvastoin kuin esitetään, esitysluonnos selkeyttämisen sijasta pikemminkin hämärtäisi sijaisena toimivien joukkoa nykyisestä, kun lakiesitys jättää työnantajien harkintaan hyvin pitkälti sen arvioinnin, millä tutkintotaustalla ja millaisella kokemuksella sosiaalityöntekijän sijaisena voisi jatkossa toimia. Tätä ei voi pitää tarkoituksenmukaisena ratkaisuna.

Avoimessa yliopistossa tai sivuaineena suoritettut sosiaalityön aineopinnot eroavat tosiasiallisesti pääaineena suoritetuista sosiaalityön aineopinnoista. Avoimessa yliopistossa, kuten esimerkiksi Lapin yliopiston avoimessa yliopistossa, tai sivuaineena ei ole mahdollista suorittaa käytännön opetusta. Lisäksi osassa yliopistoja avoimen opiskelijat eivät suorita sosiaaioikeuden opintoja, jotka pääaineopinnoissa ovat nimenomaan edellytyksenä aineopintojen käytännön jaksolle osallistumiseen. Näin on myös Lapin yliopistossa, jossa sosiaalityön pääaineopiskelijat suorittavat pakollisina opintoina 25 op laajuisen sosiaaioikeuden perusopintojen kokonaisuuden. On huomattava, että mikäli opiskelija ei suorita osana opintojaan käytännön opetusta (harjoittelua) tai sosiaaioikeuden opintoja, on tällä merkittävä heikentävä vaikutus opiskelijan ammatilliseen osaamiseen. Lapin yliopisto pitää tältä osin tärkeänä kiinnittää huomiota niihin hallituksen esitysluonnoksessa (s. 29-30) kuvattuihin ongelmiin, joita valvontaviranomaiset ovat tunnistaneet tilapäisenä sosiaalityöntekijänä työskentelyyn opiskelijoiden osalta. Nämä valvonnassa havaitut epäkohdat on syytä ottaa vakavasti, kun arvioidaan sijaisena toimivilta sosiaalityöntekijöiltä edellytettävän koulutuksen tasoa ja laajuutta.

Lakiehdotuksen mukaan pykälässä mainitun käytännön harjoittelun voisi korvata riittävällä käytännön kokemuksella ja ammattitaidolla, jonka arviointi olisi työnantajan vastuulla. Koska käytännön opetusta ei pääsääntöisesti järjestetä muille kuin sosiaalityön tutkinto-opiskelijoille, tulee pykälässä oleva vaatimus käytännön harjoittelun suorittamisesta sovellettavaksi vain harvoin. Näin ollen käytännössä lähes aina se tulisi korvatuksi käytännön kokemuksella. On tärkeä huomata, että tämä on selvässä ristiriidassa tutkintokoulutuksen puolella sovellettujen hyväksilukukäytäntöjen kanssa, sillä käytännön opetusta ei hyväksilueta millään muulla työkokemuksella tai muulla osaamisella kuin sosiaalityöntekijänä tehdyllä työllä. Tällöinkin kyseeseen tulee yleensä vain osittainen hyväksiluku (lyhennys harjoittelun keston viikkomäärään). Yliopistot ovat perustelleet hyväksilukukäytäntöjään mm. asiakasturvallisuuteen ja opiskelun turvallisuuteen liittyvällä SORA-lainsäädännöllä. Tutkintokoulutuksen puolella myös sosionomit (AMK) ovat näin ollen suorittaneet käytännönopetuksen. Lakiesitys jättää täysin avoimeksi, millaisen työkokemuksen tai muun kokemuksen pohjalta sosiaalityöntekijänä tarvittava osaaminen voidaan varmistaa.

Opiskelijoiden oikeusturvan kannalta on välttämätöntä, että 12 § muotoillaan selkeästi. Tätä tarvetta korostaa 1.1.2024 voimaan tullut laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta, jonka 50 §:ssä säädetään luvattomasta ammattitoimen harjoittamisesta. On määriteltävä selkeästi, milloin

opiskelijan toiminta voisi täyttää laissa tarkoitetun rikoksen tunnusmerkistön. Lisäksi opintojen aikaiseen työssäkäynnin ja opiskelijoiden toimeentulon turvaamisen vuoksi asiasta on tarkoituksenmukaista säätää täsmällisesti.

Lausunnonantajan näkemykset voimaantulosta

Ammattihenkilölain 12 §:ään tarkoitettu muutos on ehdotettu tulemaan voimaan 1.1.2025. Lapin yliopisto korostaa sitä, että on hyvin ongelmallista, että nyt ehdotettu lakimuutos valmistellaan samanaikaisesti, kun STM:ssä on käynnissä mittava sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölakien kokonaisuudistus. On kyseenalaista, että tämän kokonaisvalmistelun rinnalla sosiaalihuollon ammattihenkilölain yhtä pykälää on lähdetty muuttamaan erillisellä valmistelulla.

Lapin yliopisto pitää parempana, että pykälän muutostarvetta olisi arvioitu osana kokonaisuudistusta. Samalla olisi tullut arvioitua pidemmällä aikavälillä, miten hyvinvointialueet kykenevät vastaamaan pulaan pätevistä sosiaalityöntekijöistä yliopistojen valmistumismäärien noustessa selvästi. Yhden pykälän muuttaminen voi pahimmillaan johtaa lainsäädännön ja sitä koskevan tulkintakäytännön lyhyen aikavälin poukkoilevaan muutokseen, mikä on omiaan heikentämään alan opiskelijoiden mahdollisuuksia suunnitella opintojaan ja turvata toimeentulonsa. Nopeasti muuttuvat tulkinnat heikentävät myös hyvinvointialueiden ennakointikykyä ja aiheuttavat turhaa kuormitusta.

Onko lakiehdotuksen olennaisia vaikutuksia arvioitu riittävästi? Mitä muita olennaisia vaikutuksia lakiehdotuksella voidaan arvioida olevan?

Vaikutusten arviointi on tehty puutteellisesti. Esitykseen sisältyvät taloudelliset vaikutukset ja niiden arviointi eivät ole tehty uskottavalla tavalla. Lakiesityksen primäärinä tavoitteena on saada nyt kenties työntekijöiden saatavuuden puutteesta johtuen täyttämättä olevat sosiaalityöntekijän vakanssit täytetyksi. Sen sijaan hyvinvointialueiden rahoitusta aiotaan vähentää 2 miljoonalla eurolla vuodesta 2025 alkaen. Esitysluonnosta lukiessa ei voi välttyä siltä tulkinnalta, että kyse on keinotekoisesta pyrkimyksestä taloudellisten säästöjen aikaansaamiseksi.

Taloudellisten vaikutusten arvioinnista puuttuu kustannusten ja lisääntyneen työmäärän arviointia valvontaviranomaisten mutta myös yliopistojen osalta. Työnantajat ja opiskelijat ottavat yhteyttä aluehallintovirastoon, Valviraan ja yliopistoihin muutetun 12 § soveltamisen osalta. Yliopiston kokemuksen mukaan työnantajilla on vain heikosti kykyä arvioida opiskelijan suorittamien opintojen riittävyttä yliopiston opintosuoritusotteen perusteella. Nyt kun työnantajien harkinta kasvaisi edelleen, tulee tästä varmasti lisää kysymyksiä viranomaisille ja yliopistoille.

Lakiesityksessä on ansiokkaasti kuvattu niitä riskejä, joita opiskelijoiden käytön laajentamisella voi olla asiakasturvallisuuteen ja asiakkaiden oikeusturvan näkökulmasta. Lapin yliopiston mukaan näiden näkökohtien arviointi tilapäisenä sosiaalityöntekijänä työskentelystä säädettäessä on erittäin merkityksellistä: sosiaalityöntekijän työn vaativuus ja vastuullisuus huomioiden merkitystä ei ole vain sillä, että virat saadaan täytetyksi, vaan että tilapäisesti ammatissa toimivalla opiskelijalla on aidosti tehtävässä edellytetty osaaminen. Lukuisat opiskelijat ovat antaneet yliopistoille palautetta hyvinvointialueilla kohdatuista ongelmista puutteellisessa perehdytyksessä, riittämättömässä ammatillisessa ohjauksessa ja johtamisessa. Tilapäisesti sosiaalityöntekijänä toimivalle on tähänkin mennessä pitänyt kirjallisesti nimetä laillistettu sosiaalityöntekijä, jonka johdon ja valvonnan

alaisuudessa opiskelija työskentelee. Tiedossa on kuitenkin lukuisia tilanteita, joissa ohjaajaa ei ole nimetty lainkaan tai joissa ohjaus on ollut vain nimellistä. Ongelmallisena voi pitää myös sitä, että useinkaan asiakkaiden tiedossa ei ole ollut, että heidän asioitaan hoitaa opiskelija.

Lakiesityksen sivulla 30 annetaan virheellisesti ymmärtää, että 12 §:n tulkinta- ja soveltamiskäytäntö on jo nykyisin mahdollistanut oikeuden toimia tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä avoimessa suoritettujen opintojen perusteella, jonka vuoksi esityksen tosiasialliset muutokset voisivat jäädä vähäisiksi. Tämän ei kuitenkaan pitäisi nykyisen 12 §:n tulkintakäytännön mukaan olla mahdollista ilman, että lakia rikotaan. Toiseksi herää kysymys lakiesityksen tarpeesta ylipäänsä, jos sen aikaansaamat tosiasialliset muutokset voivat esitetyllä tavalla jäädä vähäisiksi.

On tärkeää, että vaikutusten arviointiin on sisällytetty sosiaalityön tutkinto-opiskelijoiden motivaatio maisteriksi ja ammattiin valmistumiseen. Tässä voi lakiesityksen mukaan tapahtua heikennystä erityisesti, mikäli ei varmistuta siitä, että jatkossakin sijaisena työskentely olisi selvästi ajallisesti rajoitettua ja siten tilapäistä. Hallituksen ja ministeriön tulee kannustaa kaikin keinoin hyvinvointialueita kehittämään laillistettujen sosiaalityöntekijöiden palkkaamisen edellytysten parantamiseen liittyviä toimiaan. Lakiesityksen osalta on syytä huomioida, että opiskelijoiden palkkaaminen sitoo aina myös pätevien sosiaalityöntekijöiden työaika ja lisää siten kuormitusta, kun lain mukaan opiskelijat toimivat aina laillistettujen sosiaalityöntekijöiden ohjauksessa ja valvonnassa. Lisäksi on syytä huomioida, että opiskelijoilla ei ole oikeutta tehdä kaikkia sosiaalityöntekijän vastuulla olevia tehtäviä, mikä kuormittaa entisestään päteviä työntekijöitä.

Muita yleisiä huomioita lakiehdotuksesta?

Tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä edellytettävien koulutusvaatimusten heikentämisen sijasta hallitukselta ja hyvinvointialueilta kaivataankin nyt ratkaisuja, jotka kannustavat sosiaalityön opintoihin hakeutumista, ammattiin valmistumista ja sosiaalityöntekijän työssä pysymistä. Ala on houkutteleva, koulutukseen on runsaasti hakijoita ja myös opintojen valmistumistahti on hyvä, joten ensisijaista on kiinnittää huomiota sosiaalityöntekijöiden työskentelyolosuhteisiin.

Monelle sosiaalityön opiskelijalle aikuiskoulutustuki on ollut tärkeä turvaamaan opintojen aikaista toimeentuloa niiden opiskelijoiden osalta, joilla on jo aiempi ammatti tai jokin toinen tutkinto suoritettuna. Monet näistä opiskelijoista ovat myös perheellisiä. Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut monelle opiskelijalle esimerkiksi muutaman kuukauden opintovapaan, jonka aikana on voinut tehdä puuttuvia kursseja, suorittaa käytännön harjoittelun tai kirjoittaa pro gradun loppuun. Nämä järjestelyt ovat selvästi edistäneet opiskelijoiden valmistumistahtiä ja siten myös parantaneet laillistettujen sosiaalityöntekijöiden saatavuutta hyvinvointialueilla. Lapin yliopisto kiinnittää huomiota siihen, että aikuiskoulutustuen lakkauttaminen ilman vastaavaa tukimuotoa saattaa vaikuttaa heikentävästi sosiaalityön opiskelijoiden valmistumiseen ja siten työntekijöiden saatavuuteen. Lisäksi avoimen yliopiston maksujen korottaminen voi vaikuttaa siihen, ettei kaikilla opiskelijoilla ole mahdollisuuksia hakeutua sosiaalityön opintojen pariin avoimessa yliopistossa. Tällä on vaikutuksia sijaisten saatavuuteen sekä sosiaalityön maisteriväylään hakeutumiseen, jossa valintaperusteena ovat suoritettujen korkeakoulututkinnon ohella sosiaalityön perus- ja aineopinnot avoimesta yliopistosta. Jatkossa hyvinvointialueita tulisi kannustaa aiempaa selkeämmin siihen, että ne korvaisivat työntekijöilleen avoimen yliopiston opintomaksut.

Uusiautti Satu
Lapin yliopisto